

In november '18 hadden, wij vermeldden dit al, SDAP en NVV socialisatie geëist 'van alle bedrijven die daarvoor in aanmerking kwamen'. Hoe? Een commissie onder voorzitterschap van dr. F. M. Wibaut, toen al enkele jaren wethouder van financiën in de hoofdstad, hield er zich mee bezig en bepleitte voor een lange reeks bedrijfstakken (de 'kapitalistische monopolies', de mijnen, het transportwezen, de electriciteitsvoorziening, de productie van levensmiddelen, woningen, kleding en schoeisel, 'benevens de aanvoerhandel in al deze artikelen'¹) overdracht van eigendom, met schadevergoeding, ten bate van de overheid of van verbruikscööperaties, zulks als grondslag voor planmatige productie. Een staatscommissie onder voorzitterschap van Nolens ging zich in diezelfde tijd over het socialisatie-vraagstuk buigen; toen zij zeven jaar later het moede hoofd ophief, had zij slechts een kleur- en conclusieloos rapport opgesteld waarvan de publikatie nog eens twee jaar op zich liet wachten.² In 1933 trad de Bedrijfsradenwet in werking: voortaan konden per bedrijfstak raden in het leven geroepen worden. Toen de tweede wereldoorlog uitbrak, waren er 15 ingesteld, o.m. in het belangrijke bouwbedrijf, maar: zij adviseerden slechts, zij hadden geen verordenende bevoegdheid. De in socialistische kringen lang gestelde eis: medezeggenschap, was daarmee in de fase van het mede-adviseurschap blijven steken. Psychologisch was dat laatste toch niet zonder betekenis: adviseurs droegen dan wel formeel geen verantwoordelijkheid voor de gang van zaken, innerlijk werden zij bij het wel en wee van het bedrijfsleven betrokken. Dat gaf met name ook de vakbeweging een andere functie en haar bestuurders een andere instelling.

De verhoudingen tussen het NVV ener- en het CNV en het RKWV anderzijds waren in deze periode vaak gespannen. De beide confessionele vakcentrales zagen het NVV als prediker van een door hen principiëel onwenselijk en in zijn uitwerking schadelijk geachte klassestrijd: het NVV was 'socialistisch'. Omgekeerd beschouwde het NVV de confessionele centrales als middelen waarmee, via het geloof, arbeiders 'zoet gehouden' werden, in elk geval afgehouden van een krachtige strijd om betere arbeidsvoorwaarden en (men denke aan het voorbeeld uit Oost-Groningen) soms zelfs ingezet als stakingsbrekers. Inderdaad kon men bij menig arbeidsconflict spreken van een geheime alliantie tussen het CNV, het RKWV en de werkgevers, dit alles ten nadele van het NVV. En toch: ook het NVV, al was het dan strijdvaardiger, groeide in de maatschappij in. F. de Jong heeft uit het

¹ *Het socialisatievraagstuk. Rapport uitgebracht door de commissie, aangewezen uit de SDAP (1920)*, p. 188. ² F. J. H. M. van de Ven: 'Economische en sociale opvattingen in Nederland' in *Ned. volksh.*, dl. IV, p. 41.